

Teatrul popular haiducesc

Între obiceiurile tradiționale ale sărbătorilor de iarnă (colindatul, umblatul cu plugușorul, jocurile cu măști etc.), un gen distinct îl reprezintă spectacolele de teatru popular cu temă haiducească.

Preocupați de studierea originii, tipologiei și substanței acestui capitol al folclorului românesc, cercetătorii consideră că respectivele manifestări au apărut într-un anumit moment de evoluție a teatrului popular – atunci când eroul mitic începe să fie înlocuit cu eroul social. Un atare tip de eroare este și cel ce își asumă haiducia ca formă de revoltă antifeudală, mișcare social-istorică specifică sud-estului Europei, zonă aflată sub dominație otomană. După cum se cunoaște, în secolul al XIX-lea haiducia se bucură de o mare popularitate, întâmplări din viața acestora fiind evocate în numeroase creații folclorice. Astfel poate fi explicat și succesul pe care l-au cerut în epocă scrierile lui N. D. Popescu, ori drama „Jian căpitan de hoți”, scrisă de Matei Millo și Ion Anestin, în jurul anului 1850 și dedicată celebrului răzvrătit.

Un punct de vedere, unanim recunoscut, asupra teatrului popular haiducesc este *originea cărturărească* a acestuia. Susținând că la izvoarele sale se află piesa de teatru mai sus menționată, datorată lui M. Millo și I. Anestin, folcloristul Gh. Nadoleanu, într-un studiu intitulat „O ipoteză asupra originii teatrului popular Jienii”, presupune că „...un creator anonim sau un actor ambulant a transpus piesa în formă populară, a creat o primă variantă, care apoi s-a răspândit. Din această variantă, prin adăugiri, omisiuni sau substituiri, au luat naștere alte și alte variante de Jieni, mai complete sau mai puțin complete, toate în esență păstrând neschimbat firul acțiunii și momentele principale ale variantei prime.”

Relevantă este și mărturisirea lui Mihail Sadoveanu în „Anii de ucenicie”. Fiind la Pașcani, prietenii săi l-au rugat să le scrie în ver-

suri, pentru sărbătorile iernii 1893-1894, un scenariu despre haiducul Jianu. Le-a împlinit dorința și, peste aproape 50 de ani, regăsește acel text în repertoriul tinerilor din REDIU lui Tatar, localitate din preajma Iașilor. Așadar, o variantă a teatrului de haiduci „Jienii”, răspândită între Pașcani și Iași, a fost scrisă de Mihail Sadoveanu.

Integrat manifestărilor populare ale Anului Nou, teatrul cu tematică haiducească este semnalat frecvent în realitatea noastră folclorică cu precădere în Moldova. Folclorizarea unei creații culte și largă ei răspândire în mediile sătești – chiar dacă eroul principal, Iancu Jianu, nu aparține zonei – se explică prin faptul că Moldova, în comparație cu celelalte ținuturi românești, este incomparabil mai bogată în forme de folclor cu caracter teatral.

Spectacolele teatrului popular haiducesc cunosc numeroase variante, afirmate sub diferite titlaturi: „Jianu”, „Bujorul”, „Balada lui Jianu”, „Codrenii”, „Banda lui Bujor”, „Banda lui Groza”, „Banda lui Coroii”, „Bujoreni” etc. Existența, însă, a unei surse comune de inspirație a impus tuturor variantelor același subiect, același mod de desfășurare a acțiunii, aceleași tipuri de personaje și mijloace de expresie.

Aproape în toate cazurile piesa debutează cu dialogul dintre Anul Nou și Anul Vechi, personaje alegorice ce fac legătura cu sărbătoarea care prilejuiește spectacolul. Apoi facem cunoștință cu ceata haiducilor, care își așteaptă căpitanul. Un corn de vânătoare îi anunță sosirea și astfel ceata se întregește. Căpitanul povestește haiducilor împrejurările prin care a scăpat de urmărirea puterii și îi îndeamnă să înceapă pregătirile pentru iernat. După momentul când li se alătură și alți haiduci, sunt surprinși de putere. Căpitanul este legat în lanțuri. Amenințat cu închisoarea, el refuză propunerea de a abandona haiducia. În final, cu ajutorul mamei sale,

ori al iubitei, Jianu își recapătă libertatea.

În localitățile unde se practică acest obicei-spectacol, pregătirile încep cu 2-3 săptămâni înainte de Crăciun. Se aleg interpreții și casa la care va avea loc repetițiile, se procură costumația necesară și elementele de recuzită. În general, interpreții sunt bărbați, rolurile de femei (atunci când se respectă rigorile tradiției) fiind jucate de travestiți.

Asemenea celorlalte manifestări dramatice populare, teatrul cu haiduci este o formă de artă sincretică, ce se bizuie pe puterea reunită a cuvântului și muzicii, dar și a gestualității și a reprezentărilor plastice. Caracteristica definitorie a unui atare tip de spectacol este alternarea textului vorbit cu melodii cântate solistic sau în grup. Forma scenariului este, oarecum, naivă, în componența sa făcându-se remarcate fragmente din cunoscute doine și balade de haiducie, dar și versuri neinspirate, ori expresii nu pe deplin asimilate. Muzica, întocmai ca și textul literar, evidențiază același aspect mozaicat. Reprizele muzicale, ca și prezența din abundență a replicilor cântate, impun reprezentației un pronunțat caracter de vodevil.

Prezentată de la casă la casă, drama haiducească nu-și poate permite utilizarea unei anumite scenografii, iar elementele de recuzită trebuie reduse la strictul necesar. În aceste condiții un interes deosebit este acordat costumației interpreților, chiar dacă nu se va ajunge la o dimensiune plastică de mare rafinament, așa cum ne-au oboșnit jocurile cu măști.

Este evident că apariția spectacolului dramatic, constituit în secolul al XIX-lea – care beneficiază de un text încheșat și de personaje bine conturate, angajate în dialog etc. – marchează un stadiu evoluat al teatrului popular.

Constantin DONEA